

BOSANSKI NOVAC KOVAN IZMEĐU 1519. I 1689. GODINE

U radu se istražuje novac kovan u bosanskim kovnicama za vrijeme vladavine turskih sultana, tj. između 1550. i 1689. godine. Ukazuje se na dokumente prema kojima je prvi novac kovan od najkasnije 1519. do prije 1533. godine za potrebe vojnih akcija protiv Jajačke banovine. Razjašnjavaju se pojedina ranija pogrešna čitanja imena kovnica i godina kovanja; rješava se pitanje kovnica i njihov broj se svodi na svega tri koje su radile za sedam sultana i kovale zlatnike, akče i mangure. Analiziraju se ispisi na novcu i metrologija i na temelju toga se, koristeći i prethodna rješenja, novac sistematizira i određuje redoslijed kovanja njegovih vrsta.

Novac kovan u Bosni za vrijeme turske uprave istražuje se dulje od jednog i pol stoljeća i o njemu postoje brojni izvori i literatura.¹ Kako su se saznanja o njemu, zajedno

¹ U svakom slučaju nepotpun popis izgleda ovako: *Karabacek, J.*, Geschichte der Kupferwährung unter Sultân Sulejmân II. bis zu ihrer Aufhebung nach dessen Toden., Wiener Numismatische Monatshefte – III. Band – 1867, 1867., str. 198–218.; *Truhelka, Ćiro*, Zanimiv turski novac, kovan u Sarajevu., GZM I 1889., 1889., str. 57–59.; *Peez, Carl*, Die einzige türkische Münze aus Bosnien., Numismatische Zeitschrift 22 Band, 1890., str. 163–164.; *Karabacek, J.*, Die einzige türkische Münze aus Bosnien, Monatsblatt der numismatischen Gesellschaft in Wien 99, 1891., str. 79.; *Truhelka, Ćiro*, Još jedan u Bosni kovani turski novac., GZM VI 1894, 1894., str. 419.; *von Zambaur, Eduard*, Prägungen der Osmanen in Bosnien, Numismatische Zeitschrift – Neue Folge – band I – 1908, 1908., str. 143–156.; *Spaho, Fehim*, Turski rudarski zakoni, GZM XXV 1913, 1913., str. 133–194.; *Truhelka, Ćiro*, Jedan nalaz turskih akči iz Makedonije., GZM XXXI 1919, 1919., str. 99–118.; *Rendeo, Ivan*, Tursko–bosanski novci, Kalender “Napredak” 1933, 1933., str. 168–183.; *Truhelka, Ćiro*, Zakon sultana Sulejmana I. o srebrnim rudnicima i kovnicama akča u Bosni i susjednim zemljama, Numismatika II – IV, 1934 – 1936., str. 3–11.; *P., D.*, Bakarni novac koji je kovao bosanski valija Husein paša za vreme gladi 1689/90. godine, Politika br. 11420, 1940. (pretisak u dinar 21, 2003., str. 27.); *Miles, George C.*, The Athenian Agora–Results of Excavations–Vol. IX–The Islamic Coins, Princeton, 1962., str. 7, 10 i 26.; Plate II, br. 51–53. (inv. br. 175.33, 175.34 i 1809.4); *Štēpková, Jarmila*, Příspěvek k dějinám mincovny Srebrenice za sultána Selíma II., Časopis Národního muzea 136 (1967) – Náprstkovo muzeum, 1967., str. 195–199.; *Pere, Nuri*, Osmanlılarda Madeni Paralar, İstanbul, 1968.; *Liščić, Vladimir*, Turski novci, Bilten – glasnik HND 22, 1972., str. 1–4.; *Kopač, Viktor*, Kovnica turskog novca u Sarajevu, Bilten – glasnik HND 24, 1973., str. 7–10.; *Čaršimamović, Muhamed*, Kovanje novca u Bosni za vrijeme Turske vladavine, Sarajevo, 1974.; *Tesla – Zarić, Dobrila, Stojković, Slobodan*, Katalog novca osmanske imperije sakupljenog na području SFR Jugoslavije, Beograd, 1974.; *Handžić, Adem*, Najraniji turski izvori o rudnicima i trgovima u Bosni, Prilozi Instituta za istoriju 10/2, 1974, str. 155–162.; *Handžić, Adem*, Rudarstvo u Bosni XV do XVII. stoljeće, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 41 1–4, 1984, 321–360.; *Handžić, Adem*, Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533. godine), Sarajevo, 1986.; *Lukić, Hermina*, 1986, Nalazi novca iz XVI i XVII stoljeća iz nekropole na Križanićevom trgu u Osijeku, Obol 38, 1986., str. 9–13. (kat. br. 2.); *Srećković, Slobodan*, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije, Beograd, 1987.; *Petrović, Slavoljub*, Novac turskih sultana, Obol 41, 1989., str. 3–6.; *Đozić, Hakija (Husnija)*, Kovnice tursko–bosanskog novca, Takvim 1994, 1994., str. 57–66.; *Kabaklarlı, Necdet*, “Mangir” Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları 1299–1808, İstanbul, 1998.; *Srećković, Slobodan*, Akches Vol. One, Belgrade, 1999.; *Srećković, Slobodan*, Akches Vol. Two, Belgrade, 2000.; *Živkova, Dragica*, Mangir from the Sarajevo mint, Macedonian Numismatic Journal 4, 2000., str. 147–153.; *Srećković, Slobodan*, Ottoman Mints & Coins, Belgrade, 2002.; *Srećković, Slobodan*, Akches Vol. Three, Belgrade, 2003.; *Vereš, Stevan*, Osmanlijski novac, dinar 21, 2003., str. 26.; *Srećković, Slobodan*, Akches Vol. Four, Belgrade, 2005.; *Mirnik, Ivan, Ždralović, Muhamed*, Skupni nalazi novca iz Hrvatske XIV. – Skupni nalaz zlatnog i srebrnog novca 16. st. iz Svinjarevaca, VAMZ 3.s., XXXIX, 2006., str. 217–256.; *Biščević, Vedad*, Bosanski namjesnici Osmanskog doba, Sarajevo, 2006.;

s brojem otkrivenih primjeraka, širila tako su i pojedine prethodne atribucije vezane za sultane, godine kovanja i kovnice otpadale. Danas znamo da novac u Sarajevu (kovnica Bosna) nije kovan za vrijeme sultana Selima I. (918. hidžretska godina); niti je uopće kovan u kovnicama Srebrenik, Čajniče i Foča; a pojedini primjerci ni u Sarajevu (kovnica Bosna i Saraj) i Banja Luci; kao ni 1095. hidžretske godine.²

Kako su starija djela kataloškoga karaktera (von Zambaur, 1908.; Rendeo, 1933.; Čaršimamović, 1974.) prevladana i prema broju primjeraka vrlo štura, a obimno djelo Nuri Perea iz 1968. godine (kada je u pitanju novac kovan u Bosni) temeljeno na starijim pogrešnim zasadama, kao najprikladnija za obradu naše teme pokazala su se djela S. Srečkovića iz 1987., 2003., 2005., 2007. i 2009.; N. Kabaklarlija iz 1998.; te (obujmom mali, ali doprinosom izuzetno vrijedan) rad J. Štēpkove iz 1967. godine. Stoga su naša tipološka rješenja dana u tablici konkordancije uspoređena s (ne uvijek kataloškim) brojevima iz djela to troje autora.

Sulejmanagić, Amer, Islamski utjecaj na novac zapada, Numizmatičke vijesti 59, 2006., str. 158–200.; *Srečković, Slobodan*, Akches Vol. Five, Belgrade, 2007.; *Kabaklarli, Necdet, Erürreten, Metin*, The Unit of Measurement and Scales of Ottoman Coins (Appendix II, str. 128–136.) u: *Kabaklarli, Necdet, Mangir*. Ottoman Copper Coins Minted in Tira 1411–1516, Istanbul, 2007.; *Srečković, Slobodan*, Akče Knjiga šesta, Sremska Mitrovica, 2009.; *Uslu, Kaan, Beyazit, Fatih, Kara, Tuncay*, Osmanlı İmparatorluğu Madeni Paraları 1687–1839 (AH 1099–1255), Istanbul, 2010.; *Radić, Mladen*, Osijek i šira okolica u osmanskom periodu – katalog izložbe, Osijek, 2015., str. 13, 29. (kat. br. 28.); *Novák, Vlastimil*, Coins of the Ottoman Sultans Found in the Territory of the Czech Republic from 1996 to 2018, Annals of the Náprstek Museum 41/1, 2020., str. 15–75.

² O akči kovanoj AH 918. u kovnici Bosna (umjesto Bursa) govore: *Truhelka, Ćiro*, Jedan nalaz turskih akči iz Macedonije., str. 104.; *Rendeo, Ivan*, Tursko–bosanski novci, str. 170–177.; *Truhelka, Ćiro*, Zakon sultana Sulejmana I. ..., str. 3.; *Kopač, Viktor*, Kovnica turskog novca u Sarajevu, str. 8.; *Čaršimamović, Muhamed*, Kovanje novca u Bosni ..., str. 3. i *Dozić, Hakija (Husnija)*, Kovnice tursko–bosanskog novca, str. 60. O akči kovanoj AH 926. u kovnici Foča (umjesto Kučajna): *Truhelka, Ćiro*, Jedan nalaz turskih akči iz Macedonije., str. 118.; *Dozić, Hakija (Husnija)*, Kovnice tursko–bosanskog novca, str. 59. O akčama AH 926., 974. i 982. i zlatnicima AH 974. i 982 kovanim u kovnici Čajniče (umjesto Čanča): *von Zambaur, Eduard*, Prägungen der Osmanen in Bosnien, str. 149, 150. i 151.; *Truhelka, Ćiro*, Jedan nalaz turskih akči iz Macedonije., str. 115. (AH 922 umjesto AH 926); *Rendeo, Ivan*, Tursko–bosanski novci, str. 179.–182.; *Truhelka, Ćiro*, Zakon sultana Sulejmana I. ..., str. 3.; *Štēpková, Jarmila*, Příspěvek k dějinám mincovny Srebrenice za sultána Selima II., str. 195, 196.; *Pere, Nuri*, Osmanlılarda Madeni Paralar, br. 265.; *Čaršimamović, Muhamed*, Kovanje novca u Bosni ..., str. 10.–12.; *Dozić, Hakija (Husnija)*, Kovnice tursko–bosanskog novca, str. 59, 60.; *Bišćević, Vedad*, Bosanski namjesnici Osmanskog doba, str. 37. i *Novák, Vlastimil*, Coins of the Ottoman Sultans ..., str. 21, 56. Za akču kovanu AH 1003. u kovnici Banja Luka (umjesto Gence, pri čemu je godina data i tekstualno što sliči na ime kovnice Banja Luka): *Srečković, Slobodan*, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije, str. 170. i *Isti*, Akches Vol. Five, str. 48. (br. 01). O akči kovanoj AH 1003. u kovnici Saraj (umjesto Sivas): *Isti*, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije, str. 170. Za zlatnik kovan AH 1003. u kovnici Bosna (umjesto Tunus – Tunis): *Pere, Nuri*, Osmanlılarda Madeni Paralar, br. 316. i *Srečković, Slobodan*, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije, str. 164. Sarajevsku manguru s pogrešno pročitanim i precrtanom godinom kovanja (kovnica Bosna AH 1095. umjesto AH 1099.) donose: *Truhelka, Ćiro*, Još jedan u Bosni kovani turski novac., str. 419.; *Kopač, Viktor*, Kovnica turskog novca u Sarajevu, str. 8. i *Čaršimamović, Muhamed*, Kovanje novca u Bosni ..., str. 5. Mogućnost čitanja kovnice Bosna kao Bursa na akčama kovanim u doba sultana Selima I. uz mogućnost pogrešnog čitanja kovnice Foča ostavio je još *Ć. Truhelka: Truhelka, Ćiro*, Jedan nalaz turskih akči iz Macedonije., str. 104, 118. Na nepostojanje kovnice Čajniče (koja je i ranije dovođena u pitanje) i Srebrenik upozorio je *S. Srečković*, koji je i svoja druga ranija mišljenja ispravio u kasnijem djelu: *Srečković, Slobodan*, Ottoman Mints & Coins, str. 16, 63, 74 i 182. Za manguru kovanu u kovnici Bosna s godinom AH 1095. (umjesto AH 1099.) očito je da prilikom čitanja godine nije uočen (ili na izvornom primjerku koji je precrtavan nije bio jasno vidljiv) donji dio brojke 9, nego samo gornji dio što je protumačeno kao brojka 5.

Tablica konkordancije

Nominalna vrijednost/ kovnica	A.S. 2022.		J.Š.136/1967.	S.S. 1987.	S.S.2003-09.	N.K. 1998.
	God. AH	Vrsta	stranica/slika broj	stranica/redni broj	knjiga/str./red.broj	
Zlatnik Srebre- nica	926.	I.		83./1.		
	926.	II.		83./2.		
	974.		197./1.			
	982.			157./1.		
Akča Srebre- nica	926.	I.		123/6,124/7-9,125/3-4, 126/1-2-1, 127/1	3/193-95/1-14	
	926.	II.		130./3.		
	926.	III.		137/21-27,138/28, 140/12-13,142/1	3/195-96/15-29	
	974.	I.			4./65./1.	
	974.	II.		150./12.	4/65,67/2-9	
	982.	I.			4./151./5.	
	982.	II.		160./9-10.	4./151./1-4.	
	1003.			167./13.	5./94./1-2.	
1012.				5./156./1.		
Akča Banja Luka	1003.			166./1.	5./30./1-4.	
Akča Saraj	1032.			190./7-9.	6./57./1-6.	
Man- gura Bosna	1099.					20-Bs-01-11
Man- gura Saraj	1100.					20-Sry-01-14

Slika 1: Tablica konkordancije

Značajnu pomoć pri prikupljanju materijala za rad pružili su mi draga prijateljica Amra Čusto, František Záruba, Nedžad Ajanović, Dejan Filipčić, Tomislav Šeparović (Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu), Davor Gaurina (ravatelj Gradskog muzeja Drniš), a posebice Mato Ilkić koji je (kada je u pitanju numizmatika turskoga perioda na našim područjima) tijekom zadnjih godina svojim arheološkim radom i otkrićima daleko nadmašio sve prethodnike. Svima im najtoplije zahvaljujem.

NOVAC TURSKIH SULTANA KOVAN U BOSNI

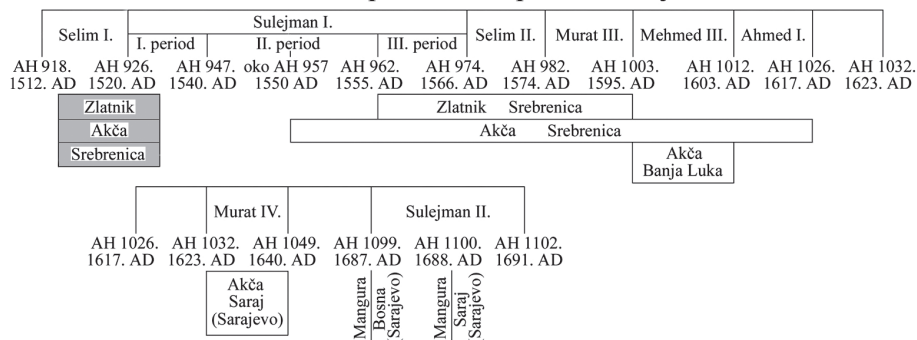
Kovanje prvoga turskog novca u Bosni započelo je za vrijeme vladavine sultana Selima I. najkasnije 1519. i završeno je prije 1533. godine. O tome svjedoče dva prva popisa Zvorničkog sandžaka iz navedenih godina. U popisu iz 1519. godine navodi se carski prihod od dijela kovnice u Srebrenici u iznosu 477.032 akče i 101 zlatnika, a u popisu iz 1533. takvoga prihoda nema.³ Na temelju ovoga podatka, osim sigurne potvrde okvirnoga početka i završetka kovanja akči može se zaključiti da su tada kovani i zlatnici. Primjerci novca kovanog tada nisu do danas otkriveni, pa nam ovi pisani dokumenti predstavljaju jedini izvor. Razlog ovoga kratkotrajnog kovanja novca u Srebrenici jamačno je namicanje sredstava za potrebe vojnih akcija protiv Jajačke banovine, a poslije pada Srebreničke banovine, te u takvom kontekstu treba sagledavati privremenost i karakter tadašnje kovnice u Srebrenici kao vojne kovnice.⁴

Između 1550. i 1689. godine u Bosni su kovane tri nominalne vrijednosti: zlatnici, akče i mangure i to za vrijeme vlasti sultana Sulejmana I., Selima II., Murata III., Mehmeda III., Ahmeda I., Murata IV. i Sulejmana II., a radile su ukupno tri kovnice; Srebrenica, Banja Luka i Sarajevo (pod nazivima Bosna i Saraj).

U kovnici Srebrenica srebrni je novac (akče) kovan od oko 1550. do 1617. godine (godine na novcu AH 926., 974., 982. i 1003.), a zlatni od 1555. do 1595. godine (godine na novcu AH 926., 974. i 982.). Akče su u kovnici Banja Luka kovane od 1595. do 1603. (godina na novcu AH 1003.), a u kovnici Sarajevo od 1623. do 1640. godine (kovnica pod nazivom Saraj s godinom na novcu AH 1032.). Bakrene mangure su u kovnici Sarajevo kovane 1687./88. i 1688./89. godine (kovnica pod nazivom Bosna – AH 1099. i Saraj – AH 1100.).⁵

Vremenski (prema sultanima na vlasti i godinama označenim na novcu) i prostorni (prema kovnicama) raspored kovanja sve tri nominalne vrijednosti prikazan je sljedećom slikom:

Vremenski i prostorni raspored kovanja

Slika 2: Vremenski i prostorni raspored kovanja novca turskih sultana u Bosni

³ Handžić, Adem, Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533. godine), str. 24. i 80.

⁴ O postojanju vojnih kovnica vidjeti: Srećković, Slobodan, Ottoman Mints & Coins, str. 14, 150. i 172.

⁵ Srećković, Slobodan, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije; Isti, Ottoman Mints & Coins.

Ispisi na novcu i klasifikacija

Osnovni ispis na novcu je ime vladara s naslovom SULTAN i imenom sultana čiji je sin (BIN). Uz ime aktualnog sultana ne dolazi drugi naslov osim u nekim slučajevima kod prva tri sultana ŠAH (Sulejman I., Selim II. i Murat III.), a uz ime oca dolazi naslov HAN osim u slučaju jedne akče Murata III. kao sina Selima II. (SULTAN MURAD ŠAH BIN SELIM ŠAH).⁶ Ostali tekstovi na novcu su AZZA NASRUHU, DAREBE (FI) – Neka je (sultanu) veličanstvena pobjeda, iskovano (u) – slijedi naziv kovnice; te SENNE – godina kovanja. Na reversima zlatnika dolazi tekst: DARIB EN NADRI SAHIB UL IZZI VEN NASRI FIL BERRI VEL BAHRI – iskovao izvrsni pobjednik moćni vladar oba kopna i oba mora. Izuzetci su jedna akča sultana Sulejmana I. s tekstom HULIDE MULKEHU (Bože zaštititi vladarevo) na reversu i mangure kovane u kovnici Sarajevo gdje tugra na aversu ne sadrži naslove uz imena aktualnog sultana Sulejmana II. i njegova oca Ibrahima. U tugri se nalazi tekst: EL MUZAFER DA'IMA – uvijek pobjednik,⁷ a na reversu: DAREBE FI BOSNA 1099 i DAREBE FI SARAJ 1100 – iskovano u Bosni 1099. (Saraju 1100.). Navedene varijacije bile su temelj za određivanje vrsta kod akči, a u slučaju zlatnika sultana Sulejmana I. značajna razlika u organizaciji dijela aversnoga teksta koja proistječe iz izostanka riječi FI – u (ispred naziva kovnice). Novac turskih sultana kovan u Bosni smo, prema ispisima, klasificirali ovako:

Sultan Sulejman I. (AH 926.–974. = 1520.–1566. AD)

Zlatnik I. vrsta, AH 926., kovnica Srebrenica, III. period: AH 962.–974. = 1555.–1566. AD

Av. SULTAN SULEJMAN BIN SELIM HAN AZZA NASRUHU DAREBE FI SREBERNIČE 926 SENNE ili

SULTAN SULEJMAN BIN SELIM HAN AZZA NASRUHU DAREBE FI SREBERNIČE SENNE 926

Rv. DARIB EN NADRI SAHIB UL IZZI VEN NASRI FIL BERRI VEL BAHRI

Zlatnik II. vrsta, AH 926., kovnica Srebrenica, III. period: AH 962.–974. = 1555.–1566. AD

Av. SULTAN SULEJMAN BIN SELIM HAN AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE SENNE 926

Rv. DARIB EN NADRI SAHIB UL IZZI VEN NASRI FIL BERRI VEL BAHRI

Akča I. vrsta, AH 926., kovnica Srebrenica, krajem II. perioda vladavine: oko AH 957.–962. = 1550.–1555. AD

Av. SULTAN SULEJMAN ŠAH BIN SELIM HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE SENNE 926

⁶ Na akčama kovanim u Bosni naslov ŠAH se uz ime sultana Sulejmana I. javlja od 1550. do 1555. godine i vezan je za ratove i osvajanja u Perziji i preuzimanje naslova tamošnjega vladara. Poslije 1555. godine sultan Sulejman I. ne koristi taj naslov, ali ga iz prethodno navedenoga razloga privajava sultan Murat III. i sebi i svome ocu Selimu II. i stavlja na neke akče, dok ga Selim II. uz svoje ime rabi na zlatnicima.

⁷ MacKenzie, Kenneth M., Numizmatička rasprava o tugri – II, dinar 25, 2005., str. 32.; Isti, Numizmatička rasprava o tugri – I, dinar 24, 2005., str. 36.

Akča II. vrsta, AH 926., kovnica Srebrenica, III. period: AH 962.–974. = 1555.–1566. AD

Av. SULTAN SULEJMAN BIN SELIM HAN AZZA NASRUHU

Rv. HULIDE MULKEHU DAREBE SREBERNIČE 926

Akča III. vrsta, AH 926., kovnica Srebrenica, III. period: AH 962.–974. = 1555.–1566. AD

Av. SULTAN SULEJMAN BIN SELIM HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE SENNE 926

Sultan Selim II. (AH 974.–982. = 1566.–1574. AD)

Zlatnik, AH 974., kovnica Srebrenica⁸

Av. SULTAN SELIM ŠAH BIN SULEJMAN HAN AZZA NASRUHU DAREBE FI SREBERNIČE 974 SENNE

Rv. DARIB EN NADRI SAHIB UL IZZI VEN NASRI FIL BERRI VEL BAHRI

Akča I. vrsta, AH 974., kovnica Srebrenica (kovana na samom početku vladavine sultana Selima II. (AH 974.) upotrebom aversnog kalupa iz kovnice Carigrad za akče kovane na kraju vladavine sultana Sulejmana I.)

Av. SULTAN SULEJMAN BIN SELIM HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE 974 SENNE

Akča II. vrsta, AH 974., kovnica Srebrenica

Av. SULTAN SELIM BIN SULEJMAN HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE 974 ili

AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE SENNE 974 ili

AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE 974 SENNE

Sultan Murat III. (AH 982.–1003. = 1574.–1595. AD)

Zlatnik, AH 982., kovnica Srebrenica

Av. SULTAN MURAD BIN SELIM HAN AZZA NASRUHU DAREBE FI SREBERNIČE 982

Rv. DARIB EN NADRI SAHIB UL IZZI VEN NASRI FIL BERRI VEL BAHRI

Akča I. vrsta, AH 982., kovnica Srebrenica

Av. SULTAN MURAD ŠAH BIN SELIM ŠAH

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE SENNE 982

Akča II. vrsta, AH 982., kovnica Srebrenica

Av. SULTAN MURAD BIN SELIM HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE SENNE 982

⁸ Radi se o, zasad, unikatnom primjerku iz nalaza iz šume Koblížek u Kamenici nad Lipou u Češkoj otkrivenom 1922. godine. Nalaz od 476 zlatnika, od kojih su 29 bili turski, a 5 je iskovano za vrijeme vladavine sultana Selima II. (pri čemu je jedan kovan u Srebrenici, a ostali na Bliskom istoku) je pohranjen u vrijeme Tridesetogodišnjeg rata (1618.–1648.). – *Novák, Vlastimil, Coins of the Ottoman Sultans ...*, str. 19, 56., i tu navedeni izvori i literatura. O ovom primjerku pisala je J. Štěpková i priložila njegovu sliku. – *Štěpková, Jarmila, Příspěvek k dějinám mincovny Srebrenice za sultána Selíma II.*, str. 195–199.

Sultan Mehmed III. (AH 1003.–1012. = 1595.–1603. AD)**Akča, AH 1003., kovnica Srebrenica**

Av. SULTAN MEHMED BIN MURAD HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE 1003

Akča, AH 1003., kovnica Banja Luka

Av. SULTAN MEHMED BIN MURAD HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE BANA LUKA 1003

Sultan Ahmed I. (AH 1012.–1026. = 1603.–1617. AD)**Akča, AH 1012., kovnica Srebrenica**

Av. SULTAN AHMED BIN MEHMED HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SREBERNIČE 101(0)2

Sultan Murat IV. (AH 1032.–1049. = 1623.–1640. AD)**Akča, AH 1032., kovnica Saraj (Sarajevo)**

Av. SULTAN MURAD BIN AHMED HAN

Rv. AZZA NASRUHU DAREBE SARAJ 1032

Sultan Sulejman II. (AH 1099.–1102. = 1687.–1691. AD)**Mangura, AH 1099., kovnica Bosna (Sarajevo)**

Av. (TUGRA) SULEJMAN BIN IBRAHIM EL MUZAFER DA'IMA

Rv. DAREBE FI BOSNA 1099

Mangura, AH 1100., kovnica Saraj (Sarajevo)

Av. (TUGRA) SULEJMAN BIN IBRAHIM EL MUZAFER DA'IMA

Rv. DAREBE FI SARAJ 1100

Kovanju zlatnika i sarajevskih mangura posvećivana je veća pažnja pa su ispisi obično jasni. Veličina planšete, a kod mangura i poboljšana tehnika kovanja, omogućile su uredno pozicioniranje i kompletnost teksta. Akče su rađene brzo i prilično nemarno. Kada se tome pridodaju male površine planšeta, i obično veći od njih brzo i površno izrađeni kalupi za kovanje, ne iznenađuje loša čitljivost i u većini slučajeva nepotpunost otisnutoga teksta.

Metrologija***Akča***

Temeljni turski novac bile su srebrne akče. Proizašle su iz stapanja dvaju težinskih sustava rimsko–bizantskog i perzijskog kao carstava s kojima su Turci bili u bliskom višestoljetnom kontaktu. Miskal od 24 qirata (4,678 g) se protokom vremena mijenjao i postao miskal od 24 nachuda (4,59 g – u stvarnosti oko 4,55 g).⁹ Qiratu i nachudu

⁹ Sulejmanagić, *Amer*; Islamski utjecaj na novac zapada, str. 168.

odgovara karat čije se ime i izvodi iz qirata. Jedna akča je u perzijskome sustavu težila 1/4 miskala, odnosno 6 qirata–nachuda (karata); a u rimskome 1/3 rimske drahme (dram–dirhem), odnosno jedan skrupul ili 6 silikvi (karata); tj. 1,137 g. S dolaskom novoga vladara zabranjivao se optjecaj novca njegovog prethodnika, koji se povlačio i koristio za kovanje novca s imenom novoga sultana, kao bitnoga znaka njegovih vladarskih prava.¹⁰ Pored toga, turske su se akče kovale svakih deset godina. U periodu od 1327. do 1444. godine (AH 727.–848.) zadržale su nepromijenjenu težinu (prosječna težina 1,137 g) i čistoću srebra.¹¹ Od 1444. godine (AH 848.) prosječno smanjenje težine akče u desetogodišnjim intervalima iznosilo je 6 do 7%,¹² a u kasnije doba pad težine je bio još i veći. Prema Ö. F. Bölükbaşıju do početka prve vladavine sultana Mehmeda II. težina akče od 1,181 g se nije mijenjala. Ovaj vladar je u više navrata, bez promjene čistoće, snižavao težinu akče do 0,768 g. Nova uzastopna sniženja težine akče su započela AH 990-ih (1580-ih). Veliki gubitak vrijednosti akče koji je uslijedio prije svega je prouzročen dugotrajnim ratovima, pobunama i priljevom američkoga srebra. Kao posljedica kovanje akči je značajno reducirano poslije AH 1049.–50. (1640. god.). Kovnica u Carigradu je radila otežano, a većina provincijskih kovnica je zatvorena. Do AH 1099. (1688. god.) težina akče je opala na 0.188 g.¹³

Više od stotinu godina je za jedan od najvažnijih izvora za proučavanje metrologije turske akče kovane u Bosni uziman Zakon sultana Sulejmana I. o srebrenim rudnicima i kovnicama akči u Bosni i susjednim zemljama (izvorno: Kanun i majdansko nazivlje) za koji se smatra da je izdan AH 943. (1536. AD), u kojem se spominje postupak kovanja akči i odnos 4,2 akče iz 1 dirhema. Ovaj zakon uopće ne pripada sultanu Sulejmanu I., nego sultanu Mehmedu II. (imajući u vidu težinu njegovih akči) i predstavlja Mehmedovu drugu reformu kojom je naredio da se umjesto dotašnjih 400 akči kuje 420 akči iz 100 dirhema. S obzirom na to da se odnosi na kovnicu Kratovo nastanak zakona se može pomaknuti i koju godinu poslije početka Bajazitove vladavine.¹⁴ Kada je Bosna u pitanju zakon nije od značaja za kovanje novca; tim prije što je Srebrenica, kao najranije otvorena bosanska kovnica (poslije kratkog perioda egzistiranja kao vojna kovnica čiji početak rada pada najkasnije 1519., a završetak prije 1533. godine), počela trgovati tek oko 1550. godine. Između ostaloga i zbog stalnog opadanja vrijednosti–težine akče, taj se propis, čak i da je nastao 1536. godine, nije mogao odnositi na Srebrenicu.

¹⁰ *Bölükbaşı, Ömerül Faruk*, (natuknica) Minting, Ottoman, u: *Fleet, Kate et al. (eds.)*, *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden – Boston, 2022, str. 101.

¹¹ *Srečković, Slobodan*, *Ottoman Mints and Coins*, str. 32.; *Broome, Michael*, *A Handbook of Islamic Coins*, London, 1985., str. 135.; *Srečković, Slobodan*, *Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije*, str. 54.; <http://www.zeno.ru/showgallery.php?cat=580> (pristupljeno 14. kolovoza 2017.)

¹² *Srečković, Slobodan*, *Ottoman Mints and Coins*, str. 32.

¹³ *Bölükbaşı, Ömerül Faruk*, (natuknica) Minting, Ottoman, str. 101–102.

¹⁴ Kovnica Kratovo je otvorena za vrijeme vladavine sultana Bajazita II. – *Popovska, Daniela, Srečković, Slobodan*, *Kratovo Coinage During the Reign of Sultan Suleiman I*, *Macedonian Numismatic Journal* 4, 2000., str. 138.

Zlatnik

Prve turske zlatnike iskovao je sultan Mehmed II. prema mletačkome dukatu. Njegov zakon iz 1477. godine propisao je da se iz 100 miskala zlata kuje 129 filura.¹⁵ To ime je zlatnik dobio prema florinu. Turski zlatnik (altin) poznat je i pod nazivima dukat, ašrafi, sultani. Prema miskalu iz kojega je proizašao dirhem korišten za kovanje akči jedan turski zlatnik teži točno 3,526 g, što upravo odgovara težini koju donose katalogi i druga literatura ($4,548 \times 100 / 129 = 3,526$). Promjer zlatnika se kreće između 19,0 i 20,0 mm. Prema E. von Zambauru zlatnik Mehmeda II. ima finoću i težinu mletačkog dukata (24 karata; 3,43 g),¹⁶ a prema S. Srečkoviću čistoća mu je 23,5 karata, a težina 3,49 g.¹⁷

Mangura

Za razliku od turskih zlatnika i akči, čija je vrijednost uveliko odgovarala stvarnoj vrijednosti zlata i srebra iz kojih su iskovani, nominalna i realna vrijednost bakrenih mangura je značajno oscilirala. Mangura je bila namijenjena za sitna plaćanja. Osim toga, korištena je da u širokim slojevima stanovništva zamijeni akče.¹⁸ Pored svojevrsnog oporezivanja provođenoga na ovaj način vlast je starije akče povlačila iz optjecaja, pretapala i iz te kovine izrađivala nove manje težine. Prve zabilježene mangure su one sultana Murata I. (AH 763.–791./1362.–1389. AD), a kovane su zaključno sa sultanom Selimom III. (AH 1203.–1222./1789.–1807. AD). Mangure sultana i bilo kojega od njih odudaraju međusobno i težinom i promjerom, kao i debljinom tako da je nemoguće govoriti o bilo kakvom uređenom metrološkom sustavu na temelju kojega su kovane. Ostaje jedino da se (uz paritet prema akči, što je i namjena mangure) govori o teoretskoj težini mangure koja nikad nije postojala kao standard. Prema K. MacKenzieu od doba sultana Murata II. (1421.–1451. god.) mangure su istovremeno kovane prema dva standarda: iz jednog dirhema bakra jedna mangura (osam mangura za jednu akču) i iz jednog dirhema bakra tri mangure (24 mangure za jednu akču). Mangure koje na sebi nisu nosile ime sultana i godinu kovanja nego ornamentalni ukras ostajale su u optjecaju i poslije dolaska na vlast kasnijih vladara.¹⁹ Kod S. Petrovića jedna akča je početkom XVI. stoljeća vrijedila 16 mangura; kasnije 8; 1687. dvije; te od 1688. godine jednu manguru.²⁰

¹⁵ *Kabaklarlı, Necdet, Erişilen, Metin*, The Unit of Measurement and Scales of Ottoman Coins (Appendix II, str. 128–136.).

¹⁶ *von Zambaur, Eduard*, Prägungen der Osmanen in Bosnien, str. 145.; također: *Rendeo, Ivan*, Tursko-bosanski novci, str. 170. i *Petrović, Slavoljub*, Rječnik numizmatičkih pojmova, Obol 35, 1983., str. 25. (natuknica: Altin); te: *Dozić, Hakija (Husnija)*, Kovnice tursko-bosanskog novca, str. 58.

¹⁷ *Srečković, Slobodan*, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije, str. 58.

¹⁸ *Kabaklarlı, Necdet*, "Mangır" Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları 1299–1808, str. 41.

¹⁹ *MacKenzie, Kenneth*, Rimski bronzani novac prekovan u osmanlijskoj kovnici, dinar 12, 1999., str. 16.

²⁰ *Petrović, Slavoljub*, Rječnik numizmatičkih pojmova (3), Obol 37, 1985., str. 42–43. (natuknica: Mangur)

Za sarajevske mangure N. Lašvanin (prenoseći iz Margetičeve kronike) u svome Ljetopisu za 1690. godinu navodi početak njihova kovanja i vrijednost pola akče.²¹ Lašvaninovu vijest prenose Ć. Truhelka i C. Peez i dodaju joj i vijest Saliha (pogreškom imenovan Sabit) Hadžihuseinovića Muvekkita za 1100. hidžretsku godinu.²² Te su mangure kovane 1687./88. i 1688./89., godine s kalupima izrađenim znatno kvalitetnije u odnosu na akče kovane u bosanskim kovnicama. Na molbu bosanskoga valije Husein paše vlast u Carigradu je odobrila kovanje mangura (čiji su tečaj i obveza primanja umjesto akči bili ustanovljen na silu) u Sarajevu jednako prema postupku, izgledu, težini i vrijednosti kao mangure kovane u prijestolnici Carstva. Iz jedne oke bakra kovalo se 800 mangura s vrijednošću pola akče svaka. Kovanje carigradskih mangura organizirali su Mustafa aga renegat iz Livorna i Englez Morgan. Prema I. Rengjelu ferman iz AH 1099. odredio je vrijednost mangure na pola akče, a ferman iz AH 1100. na jednu akču.²³ U stvarnosti, u slučaju sarajevskih mangura, nema mjesta urbanoj legendi koju nalazimo u navedenoj staroj literaturi. Mangure su bile namijenjene za sitna plaćanja. Kako je akča, gubitkom svoje vrijednosti, preuzela tu ulogu opala je potreba za mangurama, ali se njihovo kovanje nastavilo. Mehaničko kovanje u carigradskoj kovnici (pod vodstvom mletačkog, a ne livornskog, kovertita Mustafe Cerraha) započelo je tih godina da bi Carstvo dobilo novac (ne samo mangure nego i zolote) prema europskim standardima. Zbog ratnih potreba mangure su AH 1099. (1688. god.) nakratko prošle među glavni novac u optjecaju. Već AH 1103. (1691. god.) obustavljeno je njihovo kovanje i zabranjeno cirkuliranje. Uskoro se odustalo od ove mjere i mangure su ponovno kovane. Među provincijskim kovnicama (čiji je broj krajem XVII. stoljeća znatno reduciran) koje su nastavile, uglavnom samo povremeno, raditi bila je i ona sarajevska.²⁴ Kalupi za sarajevske mangure stigli su iz Carigrada, a vjerojatno i presa za kovanje što negira dio legende da su kovane u nuždi, na brzinu i na stari način u nekoj kovačnici u ulici Oprkanj. Carigradske mangure ovakvoga tipa kovane su za tri sultana od 1687. (posljednja godina vladavine sultana Mehmeda IV. – godina na novcu AH 1058. i prva godina vladavine Sulejmana II. – AH 1099.) do 1691./1695. godine (ostale godine vladavine Sulejmana II. i vladavina sultana Ahmeda II. – godina na novcu AH 1102.).

²¹ *Lašvanin, Nikola*, Ljetopis, Sarajevo, 1981., str. 164.

²² *Truhelka, Ćiro*, Zanimiv turski novac, kovan u Sarajevu., str. 58–59.; *Peez, Carl*, Die einzige türkische Münze aus Bosnien., str. 163–164.

²³ *Karabacek, J.*, Geschichte der Kupferwährung unter Sultân Sulejmân II. ..., str. 203.–204., 209.; *von Zambaur, Eduard*, Prägungen der Osmanen in Bosnien, str. 153.–154.; *P., D.*, Bakarni novac koji je kovao bosanski valija Husein paša ..., str. 27.); *Petrović, Slavoljub*, Novac turskih sultana, str. 5.; *Rendeo, Ivan*, Tursko–bosanski novci, str. 175.

²⁴ *Bölükbaşı, Ömerül Faruk*, (natuknica) Minting, str. 102–104.

Metrologija novaca kovanih u Bosni²⁵

Zlatnici sultana Sulejmana I. kovani u Srebrenici imaju promjer od 19,0 do 21,0 mm i prosječnu težinu 3,42 g.²⁶

Srebreničke akče I. vrste sultana Sulejmana I. kovane krajem II. perioda njegove vladavine (oko AH 957.–962./1550.–1555. AD) prosječno teže 0,68 g,²⁷ s promjerom od 11,0 do 13,0 mm. Sulejmanove srebreničke akče kovane tijekom III. perioda njegove vladavine (AH 962.–974./1555.–1566. AD); tj. akče II. i III. vrste imaju promjer 11,0–14,5 mm i prosječnu težinu 0,65 g.²⁸

Zlatnik sultana Selima II. kovan u Srebrenici teži 3,474 g i promjera je 21,0 mm,²⁹ njegova akča I. vrste ima težinu 0,64 g i promjer 11,0 mm,³⁰ a akče II. vrste teže prosječno 0,62 g.³¹

Srebrenički zlatnik sultana Murata III. promjera je 18,0 mm i težine 3,45 g.³² Njegove akče I. i II. vrste prosječno su teške 0,64 g,³³ i promjera su od 11,0 do 12,0 mm.

Akče sultana Mehmeda III. kovane u Srebrenici prosječno su teške 0,35 g,³⁴ s promjerom 10,0–13,0 mm; a one kovane u Banja Luci su promjera 11,0–12,0 mm i također prosječne težine 0,35 g.³⁵

Jedan primjerak akče sultana Ahmeda I. iz Srebrenice teži 0,28 g i promjera je 9,0 mm.

Promjer sarajevskih akči sultana Murata IV. kreće se između 11,0 i 12,0 mm, a prosječno teže 0,27 g.³⁶ I. Rendeo i V. Kopač navode 12 primjeraka sarajevskih akči ovoga sultana u posjedu Ivana Rengjela s promjerom između 11 i 13 mm; te prosječnom težinom 0,249 g (najlakša teži 0,22 g, a najteža 0,312 g).³⁷

²⁵ Podatci iz i od: Gradski muzej Drniš; Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, inv. br. 2418.; *Štjepkova, Jarmila*, Prispjev k dejinam mincovny Srebrenice za sultana Selima II., str. 195–199.; *Tesla – Zarić, Dobrila, Stojković, Slobodan*, Katalog novca osmanske imperije sakupljenog na području SFR Jugoslavije; *Srećković, Slobodan*, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije; *Isti*, Akches Vol. Three; *Kabaklarlı, Necdet*, “Mangır” Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları 1299–1808; *Srećković, Slobodan*, Akches Vol. Four; *Mirnik, Ivan, Zdravović, Muhamed*, Skupni nalazi novca iz Hrvatske XIV. ..., str. 217–256.; *Srećković, Slobodan*, Akches Vol. Five; *Isti*, Akče Knjiga šesta; *Mato Ilkić* (Sveučilište u Zadru) i *Nedžad Ajanović*.

²⁶ 3,51; 3,30 i 3,45 g – 3 primjerka

²⁷ 0,69; 0,71; 0,69; 0,7; 0,66; 0,71; 0,69; 0,59; 0,66; 0,67; 0,70; 0,715; 0,71; 0,73; 0,61; 0,74; 0,575 i 0,695 g – 18 primjeraka

²⁸ 0,69; 0,69; 0,71; 0,71; 0,60; 0,71; 0,71; 0,64; 0,67; 0,69; 0,71; 0,63; 0,665; 0,56; 0,49; 0,60; 0,68; 0,68; 0,515; 0,515; 0,68; 0,68; 0,68; 0,665; 0,60 i 0,50 g – 26 primjeraka

²⁹ 1 primjerak

³⁰ 1 primjerak

³¹ 0,59; 0,61; 0,53; 0,57; 0,70 i 0,73 g – 6 primjeraka

³² 1 primjerak

³³ 0,62; 0,63; 0,68; 0,646; 0,71; 0,71 i 0,5 g – 7 primjeraka

³⁴ 0,39; 0,39 i 0,26 g – 3 primjerka

³⁵ 0,35; 0,33; 0,35; 0,337 i 0,372 g – 5 primjeraka

³⁶ 0,24; 0,34; 0,27; 0,26; 0,28; 0,33; 0,21; 0,27; 0,24 i 0,30g – 10 primjeraka

³⁷ *Rendeo, Ivan*, Tursko-bosanski novci, str. 174.; *Kopač, Viktor*; Kovnica turskog novca u Sarajevu, str. 7.

Sarajevske mangure sultana Sulejmana II. kovane 1099. hidžretske godine (kovnica Bosna) imaju prosječnu težinu 1,58 g,³⁸ s promjerom 19,0–20,0 mm; a one kovane 1100. (kovnica Saraj) promjera 18,0–20,0 mm prosječno teže 1,51 g.³⁹

Novac turskih sultana kovan u Bosni
Sultan Sulejman I.
Akča AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 3: Akče sultana Sulejmana I. prva vrsta (AH 926., kovnica Srebrenica) kovane krajem II. perioda vladavine – oko AH 957.–962. (1550.–1555. AD)

³⁸ 1,51; 2,515; 1,22; 1,71; 1,609; 1,32; 1,80; 0,96; 1,65; 1,55; 1,4 i 1,6 g – 12 primjeraka

³⁹ 1,26; 1,70; 1,10; 1,65; 1,57; 1,902; 1,87; 1,77; 0,97; 1,60; 1,25 i 1,5 g – 12 primjeraka

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي
- Av. سلطان سليم شاه بن
Rv. عن رضا رضا سريسي ... ٩٢٤ ...
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤
- Av. سلطان سليم شاه بن سليم خان
Rv. عن رضا رضا سريسي ٩٢٤

Slika 4: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. prve vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim krajem II. perioda vladavine – oko AH 957.–962. (1550.–1555. AD)

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

Av. سُلْطَان سَلْمٌ شَاهُ بْنُ سَلِيمٍ حَان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سلطان سلیم شاه بن سلیم حان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سُلْطَان سَلْمٌ شَاهُ بْنُ سَلِيمٍ حَان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سلطان سلیم شاه بن سلیم حان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سلطان سلیم شاه بن سلیم حان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سُلْطَان سَلْمٌ شَاهُ بْنُ سَلِيمٍ حَان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سلطان سلیم شاه بن سلیم حان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Av. سُلْطَان سَلْمٌ شَاهُ بْنُ سَلِيمٍ حَان

Rv. عَن نَضْرٍ رَهْطٍ سَهْرِيٍّ : ٩٢٤

Slika 5: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. prve vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim krajem II. perioda vladavine – oko AH 957.–962. (1550.–1555. AD)

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى : ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى : ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى : ٩٢٤
- Av. سُلطان سُلیمان شاه بن سلیمان خا
Rv. عن نصر رضى سرى : ٩٢٤

Slika 6: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. prve vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim krajem II. perioda vladavine – oko AH 957.–962. (1550.–1555. AD)

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

Av. سلطان شلم شاه بن سليمان خان
 Rv. عن رضه صرب سربى ٩٢٤

Av. سلطان شلم شاه بن سليمان خان
 Rv. عن رضه صرب سربى ٩٢٤

Av. سلطان شلم شاه بن سليمان خان
 Rv. عن رضه صرب سربى ٩٢٤

Av. سلطان شلم شاه بن سليمان خان
 Rv. عن رضه صرب سربى ٩٢٤

Slika 7: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. prve vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim krajem II. perioda vladavine – oko AH 957.–962. (1550.–1555. AD)

Sultan Sulejman I.

Zlatnik AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 8: Zlatnici sultana Sulejmana I. prva vrsta (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanu u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.
Zlatnik AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

Av. **سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَلِيكَ خَانِ**
عَنْ نَصْرٍ صَرْبِ
سَنَةِ سِتِّ مِائَاتٍ وَتِسْعِينَ وَتِسْعًا
صَارِبِ النَّصْرِ Rv.

Av. **سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَلِيكَ خَانِ**
عَنْ نَصْرٍ صَرْبِ
سَنَةِ سِتِّ مِائَاتٍ وَتِسْعِينَ وَتِسْعًا
صَارِبِ النَّصْرِ Rv.

Av. **سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَلِيكَ خَانِ**
عَنْ نَصْرٍ صَرْبِ
سَنَةِ سِتِّ مِائَاتٍ وَتِسْعِينَ وَتِسْعًا
صَارِبِ النَّصْرِ Rv.

Av. **سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَلِيكَ خَانِ**
عَنْ نَصْرٍ صَرْبِ
سَنَةِ سِتِّ مِائَاتٍ وَتِسْعِينَ وَتِسْعًا
صَارِبِ النَّصْرِ Rv.

Slika 9: Ispisi na zlatnicima sultana Sulejmana I. prve vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.
Zlatnik AH 926. I. vrsta kovnica Srebrenica

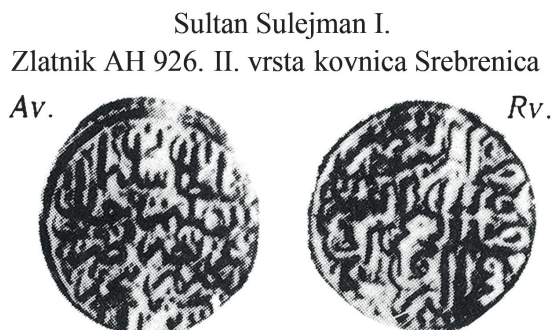
Av. **سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَيْمُونِ حَيْدَرِ**
عَنْ نَصْرٍ صَرِيحٍ
عَلَى سَرَايِ مُحَمَّدٍ ٩٦٦

Rv. **صَارِبِ النَّصْرِ**
صَاحِبِ الْغَزَى وَالنَّصْرِ
نَبِيِّ الْبَرِّ وَالْبِرِّ

Av. **سُلْطَانُ سُلَيْمَانَ بْنِ مَيْمُونِ حَيْدَرِ**
عَنْ نَصْرٍ صَرِيحٍ
عَلَى سَرَايِ مُحَمَّدٍ ٩٦٦

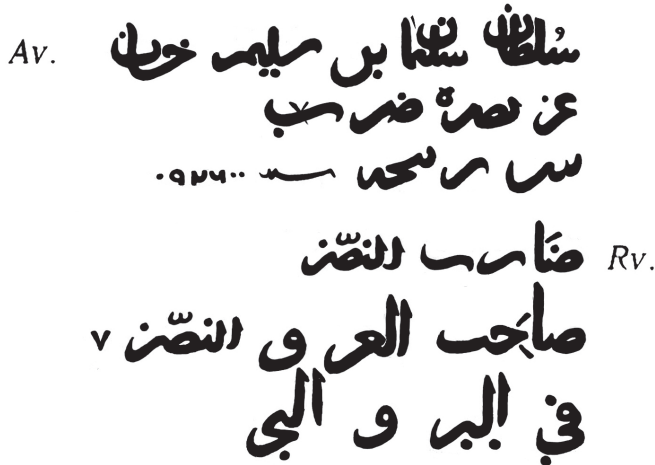
Rv. **صَارِبِ النَّصْرِ**
صَاحِبِ الْغَزَى وَالنَّصْرِ
نَبِيِّ الْبَرِّ وَالْبِرِّ

Slika 10: Ispisi na zlatnicima sultana Sulejmana I. prve vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Slika 11: Zlatnik sultana Sulejmana I. druga vrsta (AH 926., kovnica Srebrenica) kovan u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.
Zlatnik AH 926. II. vrsta kovnica Srebrenica

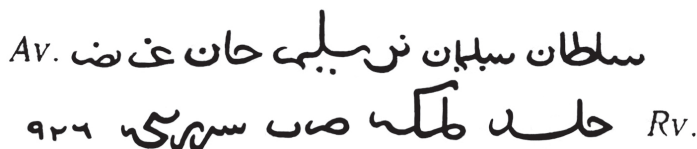
Slika 12: Ispis na zlatniku sultana Sulejmana I. druge vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanom u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.
Akča AH 926. II. vrsta kovnica Srebrenica

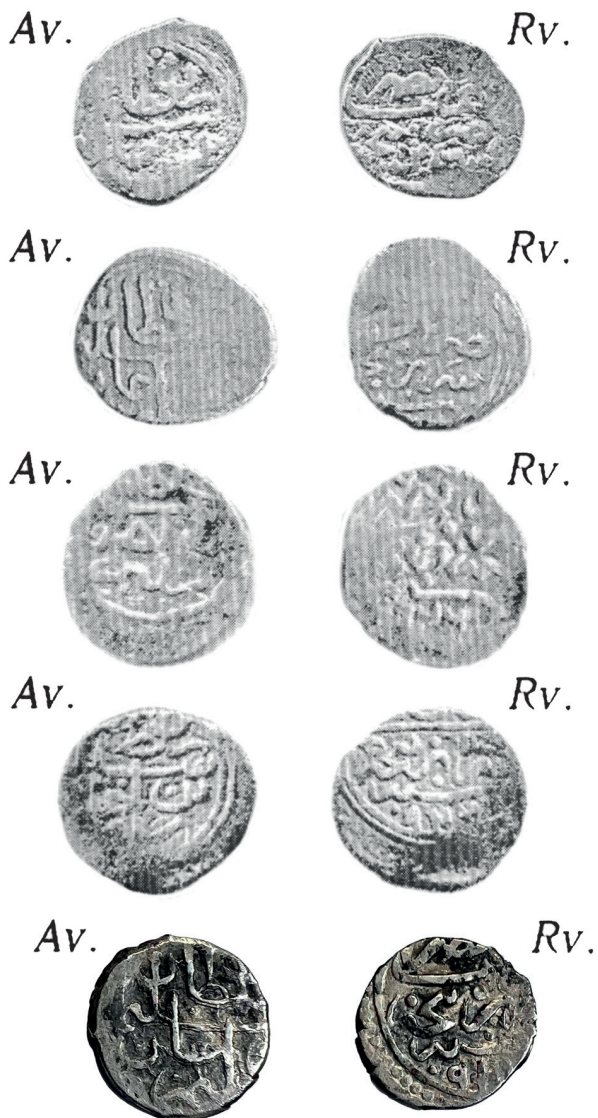
Slika 13: Akča sultana Sulejmana I. druga vrsta (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanom u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.
Akča AH 926. II. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 14: Ispis na akči sultana Sulejmana I. druge vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanom u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.
Akča AH 926. III. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 15: Akče sultana Sulejmana I. treća vrsta (AH 926., kovnica Srebrenica) kovane u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I. Akča AH 926. III. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 16: Akče sultana Sulejmana I. treća vrsta (AH 926., kovnica Srebrenica) kovane u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. III. vrsta kovnica Srebrenica

- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عز رضی صرب سربجه ۹۲۶
- Av. ... سلطان ... خان
Rv. ... رضا ... سربجه ...
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. ی رضی صرب سربجه ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. غا رضی صرب سربجه ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. غا رضی صرب سربجه ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. غا رضی صرب سربجه ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. غا رضی صرب سربجه ۹۲۶

Slika 17: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. treće vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.

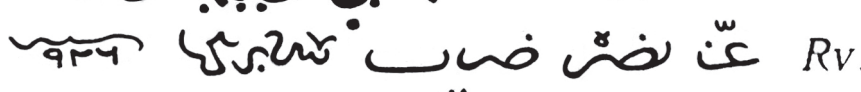

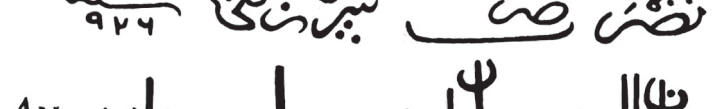
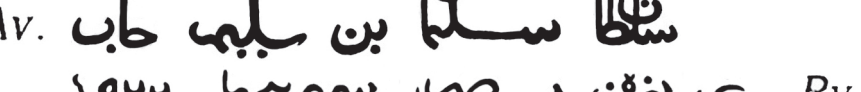

Akča AH 926. III. vrsta kovnica Srebrenica

- Av. سُلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سربیا ٩٢٦
- Av. سُلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سنہ ٩٢٦
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سنہ ٩٢٦
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سربیا ٩٢٦
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سربیا ٩٢٦
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سربیا ٩٢٦
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سربیا ٩٢٦
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صرب سربیا ٩٢٦

Slika 18: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. treće vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. III. vrsta kovnica Srebrenica

- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر ضاب شیرین ۹۲۶
- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر بنض شیرین ۹۲۶
- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر بنض شیرین ۹۲۶
- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر ضاب شیرین ۹۲۶
- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر ضاب شیرین ۹۲۶
- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر بنض شیرین ۹۲۶
- Av. Av. سلطان سلیمان بن علی بن حان
Rv. Rv. عن نصر ضاب شیرین ۹۲۶

Slika 19: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. treće vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Sulejman I.

Akča AH 926. III. vrsta kovnica Srebrenica

- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر ن صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر ن صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صواب سربری ۹۲۶
- Av. سلطان سلیمان بن علی خان
Rv. عن نصر صواب سربری ۹۲۶

Slika 20: Ispisi na akčama sultana Sulejmana I. treće vrste (AH 926., kovnica Srebrenica) kovanim u III. periodu vladavine – AH 962.–974. (1555.–1566. AD)

Sultan Selim II.
Akča AH 974. I. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 21: Akča sultana Selima II. prva vrsta (AH 974., kovnica Srebrenica) kovana na samom početku njegove vladavine (AH 974.) upotrebom aversnoga kalupa iz kovnice Carigrad za akče kovane na kraju vladavine sultana Sulejmana I.

Sultan Selim II.
Akča AH 974. I. vrsta kovnica Srebrenica

Av. سلا سلیمان بن سلیمان خان
Rv. عن نصر صرب. سحر ٩٧٤

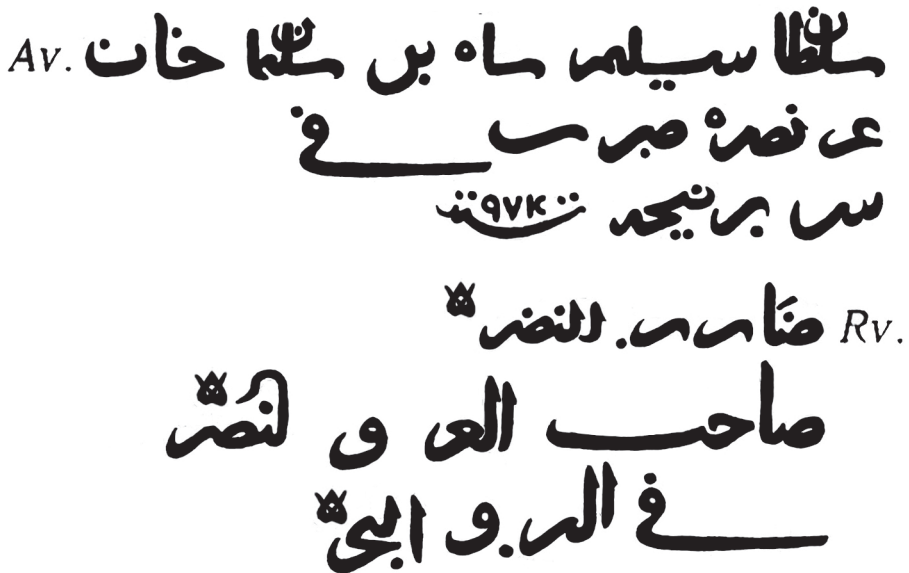
Slika 22: Ispis na akči sultana Selima II. prve vrste (AH 974., kovnica Srebrenica) kovanoj na samom početku njegove vladavine (AH 974.) upotrebom aversnoga kalupa iz kovnice Carigrad za akče kovane na kraju vladavine sultana Sulejmana I.

Sultan Selim II.
Zlatnik AH 974. kovnica Srebrenica

Slika 23: Zlatnik sultana Selima II. (AH 974., kovnica Srebrenica)

Sultan Selim II.
Zlatnik AH 974. kovnica Srebrenica

Slika 24: Ispis na zlatniku sultana Selima II. (AH 974., kovnica Srebrenica)

Sultan Selim II. Akča AH 974. II. vrsta kovnica Srebrenica

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Av.

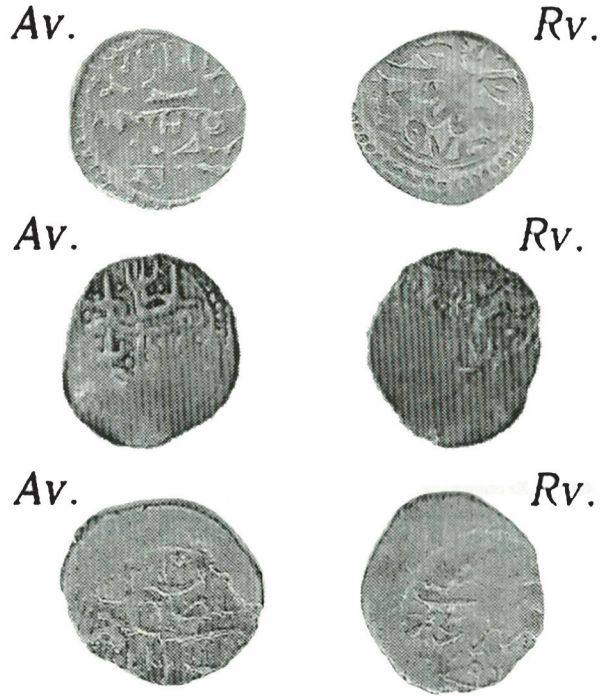

Rv.

Slika 25: Akče sultana Selima II. druga vrsta (AH 974., kovnica Srebrenica)

Sultan Selim II.
Akča AH 974. II. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 26: Akče sultana Selima II. druga vrsta (AH 974., kovnica Srebrenica)

Sultan Selim II.

Akča AH 974. II. vrsta kovnica Srebrenica

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. صرب سربیه ۹۷۴

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. عنان صرب سربیه ۹۷۴

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. عنان صرب سربیه ۹۷۴

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. ... نصر .. ب .. محه ...

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. عنان صرب سربیه ۹۷۴

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. عنان صرب سربیه ۹۷۴

Av. سلطان سلیم بن سلیمان خان
Rv. عنان صرب سربیه ۹۷۴

Slika 27: Ispisi na akčama sultana Selima II. druge vrste (AH 974., kovnica Srebrenica)

Sultan Selim II.

Akča AH 974. II. vrsta kovnica Srebrenica

Av. سلطان سليم بن سليم ح:
Rv. عن نضر صرب سربى ٩٧٤

Av. سلطان سليم بن سليم ح:
Rv. عن نضر صرب سربى ٩٧٤

Av. سلطان سليم بن سليمان ح:
Rv. عن نضر صرب سربى ٩٧٤

Av. سلطان سليم بن سليمان ح:
Rv. عن نضر صرب سربى ٩٧٤

Av. سلطان سليم بن سليمان ح:
Rv. عن نضر صرب سربى ٩٧٤

Slika 28: Ispisi na akčama sultana Selima II. druge vrste (AH 974., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.
Akča AH 982. I. vrsta kovnica Srebrenica

Av.

Rv.

Slika 29: Akča sultana Murata III. prva vrsta (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.
Akča AH 982. I. vrsta kovnica Srebrenica
Av.

سلطان مراد سنه ابن ميله ساء
Rv. عن نصر صرب سيري ٩٨٢

Slika 30: Ispis na akči sultana Murata III. prve vrste (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.
Zlatnik AH 982. kovnica Srebrenica

Av.

Rv.

Slika 31: Zlatnik sultana Murata III. (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.
Zlatnik AH 982. kovnica Srebrenica

Av. مُلْطَانُ مَرَاتِ بْنِ مَلِكِ خَانَ
عَرَضًا صَرَبًا
سَنَةِ ٩٨٢

Rv. ضَاخِ الْاَعْرَابِ
فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

Slika 32: Ispis na zlatniku sultana Murata III. (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.
Akča AH 982. II. vrsta kovnica Srebrenica

Slika 33: Akče sultana Murata III. druga vrsta (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.
Akča AH 982. II. vrsta kovnica Srebrenica

Av.

Rv.

Rv.

Slika 34: Akče sultana Murata III. druga vrsta (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat III.

Akča AH 982. II. vrsta kovnica Srebrenica

Av. سلطان عزاد بن سلیپ خان .

Av. سلطان عزاد بن سلیم خان

Av. سلطان عزاد بن سلیپ خان

Rv. عن نصر صاحب سریرکھا ۹۸۴ھ

Av. سلطان عزاد بن سلیپ خان

Rv. عن نصر صاحب . سریرکھا ۹۸۴ھ

Av. سلطان عزاد بن سلیپ خان

Rv. عن نصر صاحب سریرکھا ۹۸۴ھ

Av. سلطان عزاد بن سلیپ خان

Rv. عن نصر صاحب . سریرکھا ۹۸۴ھ

Av. سلطان عزاد * بن سلیم خان

Rv. عن نصر صاحب سریرکھا ۹۸۴ھ

Av. سلطان عزاد * بن سلیم خان

Rv. عن نصر صاحب . سریرکھا ۹۸۴ھ

Slika 35: Ispisi na akčama sultana Murata III. druge vrste (AH 982., kovnica Srebrenica)

Sultan Mehmed III.
Akča AH 1003. kovnica Srebrenica

Av.

Rv.

Slika 36: Akča sultana Mehmeda III. (AH 1003., kovnica Srebrenica)

Sultan Mehmed III.
Akča AH 1003. kovnica Srebrenica

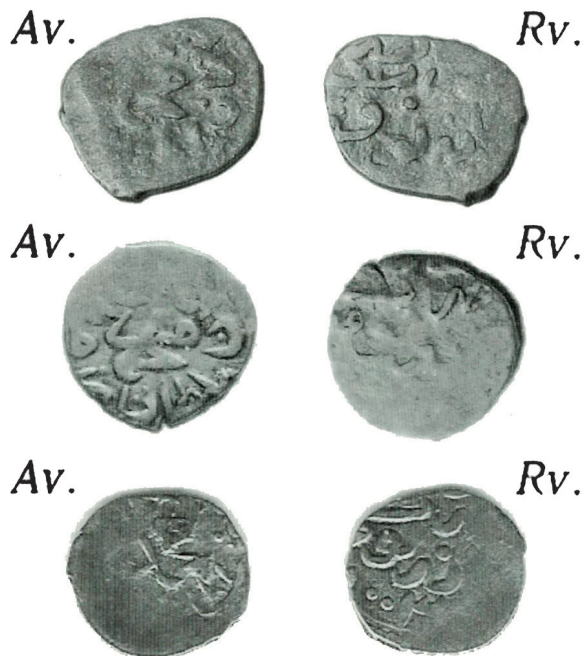
Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. خان نصر صاب سربى ١٠٠٣

Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. خان نصر صاب سربى ١٠٠٣

Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. خان نصر صاب سربى ١٠٠٣

Slika 37: Ispisi na akčama sultana Mehmeda III. (AH 1003., kovnica Srebrenica)

Sultan Mehmed III.
Akča AH 1003. kovnica Banja Luka

Slika 38: Akče sultana Mehmeda III. (AH 1003., kovnica Banja Luka)

Sultan Mehmed III.

Akča AH 1003. kovnica Banja Luka

- Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. عن نصر صاحب بايزلوفنا ١٠٠٣
- Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. عن نصر صاحب بانيلوفه ١٠٠٣
- Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. عن نصر صاحب بانيلوفه ١٠٠٣
- Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. عن نصر صاحب بانيلوفه ١٠٠٣
- Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. عن نصر صاحب بانيلوفه ١٠٠٣
- Av. سلطان محمد بن مراد خان
Rv. عن نصر صاحب بانيلوفه ١٠٠٣

Slika 39: Ispisi na akčama sultana Mehmeda III. (AH 1003., kovnica Banja Luka)

Sultan Ahmed I.
Akča AH 1012. kovnica Srebrenica

Av.

Rv.

Slika 40: Akča sultana Ahmeda I. (AH 1012.–101(0)2., kovnica Srebrenica)

Sultan Ahmed I.
Akča AH 1012. kovnica Srebrenica

Av. سلطان احمد بن محمد خان .

عنا نضر ضاسب سررنی ۱۰۱۲ Rv.

Slika 41: Ispis na akči sultana Ahmeda I. (AH 1012.–101(0)2., kovnica Srebrenica)

Sultan Murat IV.
Akča AH 1032. kovnica Saraj (Sarajevo)

Slika 42: Akče sultana Murata IV. (AH 1032., kovnica Saraj - Sarajevo)

Sultan Murat IV.
Akča AH 1032. kovnica Saraj (Sarajevo)

Slika 43: Akče sultana Murata IV. (AH 1032., kovnica Saraj - Sarajevo)

Sultan Murat IV.
Akča AH 1032. kovnica Saraj (Sarajevo)

- Av. سلطان حراد بن أحمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢
- Av. سلطان حراد بن احمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢
- Av. سلطان حراد بن احمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢
- Av. سلطان حراد بن احمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢
- Av. سلطان حراد بن احمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢
- Av. سلطان حراد بن احمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢
- Av. سلطان حراد بن احمد خا
Rv. عز نصره صرب سراي ١٠٣٢

Slika 44: Ispisi na akčama sultana Murata IV. (AH 1032., kovnica Saraj - Sarajevo)

Sultan Murat IV.
Akča AH 1032. kovnica Saraj (Sarajevo)

Av. سلطان مراد بن احمد
Rv. عز نصره صربى سراي ١٠٣٢

Av. سلطان مراد بن احمد
Rv. عز نصره صربى سراي ١٠٣٢

Slika 45: Ispisi na akčama sultana Murata IV. (AH 1032., kovnica Saraj - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.
Mangura AH 1099. kovnica Bosna (Sarajevo)

Slika 46: Mangura sultana Sulejmana II. (AH 1099., kovnica Bosna - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.
Mangura AH 1099. kovnica Bosna (Sarajevo)

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Slika 47: Ispisi na mangurama sultana Sulejmana II. (AH 1099., kovnica Bosna - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.
Mangura AH 1099. kovnica Bosna (Sarajevo)

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Slika 48: Ispisi na mangurama sultana Sulejmana II. (AH 1099., kovnica Bosna - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.
Mangura AH 1099. kovnica Bosna (Sarajevo)

Av.

Rv.

Slika 49: Ispis na manguri sultana Sulejmana II. (AH 1099., kovnica Bosna - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.
Mangura AH 1100. kovnica Saraj (Sarajevo)

Av.

Rv.

Slika 50: Mangura sultana Sulejmana II. (AH 1100., kovnica Saraj - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.

Mangura AH 1100. kovnica Saraj (Sarajevo)

Av.

Rv.

صنعت في ساراجو ١١٠٠

Av.

Rv.

صنعت في ساراجو ١١٠٠

Av.

Rv.

صنعت في ساراجو ١١٠٠

Slika 51: Ispisi na mangurama sultana Sulejmana II. (AH 1100., kovnica Saraj - Sarajevo)

Sultan Sulejman II.

Mangura AH 1100. kovnica Saraj (Sarajevo)

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Av.

Rv.

Slika 52: Ispisi na mangurama sultana Sulejmana II. (AH 1100., kovnica Saraj - Sarajevo)

Pregled težina novca turskih sultana kovanoga u Bosni prema nominalnim vrijednostima, vrstama i redosljedu kovanja dan je u sljedećoj tablici:

nominalne vrijednosti:		zlatnici		akče		mangure
nominalne vrijednosti (vrijeme)	sultan	Iz 100 miskala zlata kuje se 129 zlatnika (4,548 x 100 / 129 = 3,526 g)	Iz 100 dirhema srebra kuje se 500 akči (3,411 x 100 / 500 = 0,682 g)	Iz 100 dirhema srebra kuje se 950 akči (3,411 x 100 / 950 = 0,359 g)	Iz 100 dirhema srebra kuje se 1250 akči (3,411 x 100 / 1250 = 0,273 g)	Iz 1 oke bakra (400 dirhema) kuje se 800 mangura (3,411 x 400 / 800 = 1,706 g = semidrahma)
zlatnici (3+1+1) (AH 962.–1003.= 1555.–1595. AD)	Sulejman I.	3,42 g				
	Selim II.	3,474 g				
	Murat III.	3,45 g				
akče (44+7+7) (AH 957.–1003. = 1550.–1595. AD)	Sulejman I.		0,66 g			
	Selim II.		0,62 g			
	Murat III.		0,64 g			
akče (8) (AH 1003.–1012.= 1595.–1603. AD)	Mehmed III.			0,35 g		
akče (1+22) (AH 1012.–1049.= 1603.–1640. AD)	Ahmed I.				0,28 g	
	Murat IV.				0,26 g	
mangure (12+12) (AH 1099./1100.= 1687./1689. AD)	Sulejman II. (Bosna) (Saraj)					1,58 g 1,51 g

Izvori ilustracija:

Slike 1, 2, 4–7, 9, 10, 12, 14, 17–20, 22, 24, 27, 28, 30, 32, 35, 37, 39, 41, 44, 45, 47–49, 51–53
(autor)

Slika 3 Mato Ilkić, *Srećković* 2003

Slika 8 *Rengjeo* 1933, Nedžad Ajanović

Slike 11, 13, 31 *Srećković* 1987

Slika 15 *Srećković* 2003, Nedžad Ajanović

Slika 16 *Ilkić* 2010, Mato Ilkić, *Srećković* 2003, Nedžad Ajanović, *Mirnik, Ždralović* 2006

Slike 21, 26, 29 *Srećković* 2005

Slika 23 *Štěpková* 1967

Slike 25, 33 Mato Ilkić, *Srećković* 2005

Slika 34 Nedžad Ajanović, *Mirnik, Ždralović* 2006

Slike 36, 38, 40 *Srećković* 2007

Slika 42 *Srećković* 2009, Nedžad Ajanović

Slika 43 *Srećković* 2009

Slike 46, 50 Nedžad Ajanović

Zbirke:

Gradski muzej Drniš
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu
Muzej Slavonije Osijek

Izvori:

- Čaršimamović, Muhamed, Kovanje novca u Bosni za vrijeme Turske vladavine, Sarajevo, 1974.
- Handžić, Adem, Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533. godine), Sarajevo, 1986.
- Ilkić, Mato, Arheološka topografija srednjovjekovnog Sotina, u: Šeparović, Tomislav, Uroda, Nikolina, Zekan, Mate (ur.), Zbornik Stjepan Gunjača i hrvatska srednjovjekovna povijesno–arheološka baština 1, Split, 2010, str. 383–401.
- Kabaklarlı, Necdet, “Mangır” Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları 1299–1808, İstanbul, 1998.
- Lašvanin, Nikola, Ljetopis, Sarajevo, 1981.
- Lukić, Hermina, 1986, Nalazi novca iz XVI i XVII stoljeća iz nekropole na Križanićevom trgu u Osijeku, Obol 38, 1986, str. 9–13.
- Miles, George C., The Athenian Agora—Results of Excavations—Vol. IX—The Islamic Coins, Princeton, 1962.
- Mirnik, Ivan, Ždralović, Muhamed, Skupni nalazi novca iz Hrvatske XIV. – Skupni nalaz zlatnog i srebrnog novca 16. st. iz Svinjarevaca, VAMZ 3.s., XXXIX, 2006, str. 217–256.
- Novák, Vlastimil, Coins of the Ottoman Sultans Found in the Territory of the Czech Republic from 1996 to 2018, Annals of the Náprstek Museum 41/1, 2020, str. 15–75.
- Pere, Nuri, Osmanlılarda Madenî Paralar, İstanbul, 1968.
- Petrović, Slavoljub, Rječnik numizmatičkih pojmova, Obol 35, 1983, str. 21–44. (str. 25. natuknice: Akča i Altin)
- Petrović, Slavoljub, Rječnik numizmatičkih pojmova (3), Obol 37, 1985, str. 33–63. (str. 42–43. natuknica: Mangur)
- Radić, Mladen, Osijek i šira okolica u osmanskome periodu – katalog izložbe, Osijek, 2015.
- Renđeo, Ivan, Tursko–bosanski novci, Kalendar “Napredak” 1933, 1933, str. 168–183.
- Smith, William (ed.), Dictionary of Greek and Roman Antiquities, London, MDCCCXLVIII. (natuknice: Drachma, Libra, Pondera i Uncia)
- Spaho, Fehim, Turski rudarski zakoni, GZM XXV 1913, 1913, str. 133–194.
- Srečković, Slobodan, Osmanlijski novac kovan na tlu Jugoslavije, Beograd, 1987.
- Srečković, Slobodan, Akches Vol. One, Belgrade, 1999.
- Srečković, Slobodan, Akches Vol. Two, Belgrade, 2000.
- Srečković, Slobodan, Ottoman Mints & Coins, Belgrade, 2002.
- Srečković, Slobodan, Akches Vol. Three, Belgrade, 2003.
- Srečković, Slobodan, Akches Vol. Four, Belgrade, 2005.
- Srečković, Slobodan, Akches Vol. Five, Belgrade, 2007.
- Srečković, Slobodan, Akče Knjiga šesta, Sremska Mitrovica, 2009.
- Štěpková, Jarmila, Příspěvek k dějinám mincovny Srebnice za sultána Selíma II., Časopis Národního muzea 136 (1967) – Náprstkovo muzeum, 1967, str. 195–199.
- Tesla – Zarić, Dobrila, Stojković, Slobodan, Katalog novca osmanske imperije sakupljenog na području SFR Jugoslavije, Beograd, 1974.

- Truhelka, Ćiro*, Jedan nalaz turskih akči iz Makedonije., GZM XXXI, 1919, str. 99–118.
- Truhelka, Ćiro*, Zakon sultana Sulejmana I. o srebrenim rudnicima i kovnicama akča u Bosni i susjednim zemljama, Numismatika II – IV, 1934 – 1936., str. 3–11.
- Uslu, Kaan, Beyazit, Fatih, Kara, Tuncay*, Osmanlı İmparatorluğu Madeni Paraları 1687–1839 (AH 1099–1255), Istanbul, 2010.
- von Zambaur, Eduard*, Prägungen der Osmanen in Bosnien, Numismatische Zeitschrift – Neue Folge – band I, 1908, str. 143–156.

Literatura:

- Bišćević, Vedad*, Bosanski namjesnici Osmanskog doba, Sarajevo, 2006.
- Bölükbaşı, Ömerül Faruk*, (natuknica) Minting, Ottoman, u: *Fleet, Kate et al. (eds.)*, The Encyclopaedia of Islam Three, Leiden – Boston, 2022, str. 100–106.
- Broome, Michael*, A Handbook of Islamic Coins, London, 1985.
- Dozić, Hakija (Husnija)*, Kovnice tursko–bosanskog novca, Takvim 1994, 1994, str. 57–66.
- Handžić, Adem*, Najraniji turski izvori o rudnicima i trgovima u Bosni, Prilozi Instituta za istoriju 10/2, 1974, str. 155–162.
- Handžić, Adem*, Rudarstvo u Bosni XV do XVII, stoljeće, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 41 1-4, 1984, 321–360.
- Kabaklarlı, Necdet, Erüreten, Metin*, The Unit of Measurement and Scales of Ottoman Coins (Appendix II, str. 128–136.) u: *Kabaklarlı, Necdet*, Mangır. Ottoman Copper Coins Minted in Tira 1411–1516, Istanbul, 2007.
- Karabacek, J.*, Geschichte der Kupferwährung unter Sultân Sulejmân II. bis zu ihrer Aufhebung nach dessen Toden., Wiener Numismatische Monatshefte – III. Band – 1867, 1867, str. 198–218.
- Karabacek, J.*, Die einzige türkische Münze aus Bosnien, Monatsblatt der Numismatischen Gesellschaft in Wien 99, 1891., str. 79.
- Kluge, Bernd*, Münzen – Ein Geschichte von der Antike bis zu Gegenwart, München, 2016.
- Kopač, Viktor*, Kovnica turskog novca u Sarajevu, Bilten – glasnik HND 24, 1973, str. 7–10.
- Liščić, Vladimir*, Turski novci, Bilten – glasnik HND 22, 1972, str. 1–4.
- MacKenzie, Kenneth*, Rimski bronzani novac prekovan u osmanlijskoj kovnici, dinar 12, 1999, str. 15–16.
- MacKenzie, Kenneth M.*, Numizmatička rasprava o tugri – I, dinar 24, 2005, str. 35–37.
- MacKenzie, Kenneth M.*, Numizmatička rasprava o tugri – II, dinar 25, 2005, str. 31–34.
- P., D.*, Bakarni novac koji je kovao bosanski valija Husein paša za vreme gladi 1689/90. godine, Politika br. 11420, 1940. (pretisak u dinar 21, 2003, str. 27.)
- Pamuk, Şevket*, A Monetary History of the Ottoman Empire, Cambridge, 2000.
- Peez, Carl*, Die einzige türkische Münze aus Bosnien., Numismatische Zeitschrift 22 Band, 1890, str. 163–164.
- Petrović, Slavoljub*, Novac turskih sultana, Obol 41, 1989., str. 3–6.
- Popovska, Daniela, Srećković, Slobodan*, Kratovo Coinage During the Reign of Sultan Suleiman I, Macedonian Numismatic Journal 4, 2000, str. 137–145.
- Sulejmanagić, Amer*, Islamski utjecaj na novac zapada, Numizmatičke vijesti 59, 2006., str. 158–200.

- Truhelka, Ćiro*, Zanimiv turski novac, kovan u Sarajevu., GZM I 1889, 1889, str 57–59.
- Truhelka, Ćiro*, Još jedan u Bosni kovani turski novac., GZM VI 1894, 1894, str. 419.
- Vereš, Stevan*, Osmanlijski novac, dinar 21, 2003., str. 26.
- Živkova, Dragica*, Mangir from the Sarajevo mint, Macedonian Numismatic Journal 4, 2000, str. 147–153.

Internet:

<http://www.zeno.ru/showgallery.php?cat=580> (pristupljeno 14. kolovoza 2017.)

SUMMARY

BOSNIAN COINS MINTED BETWEEN 1519 AND 1689

The author researches coins minted in Bosnian mints under the rule of Ottoman Sultans, i.e. between 1550 and 1689, for the needs of military activities against the Jajce Banovina. There is explanation of some earlier erroneous readings of the names of mints and years of minting: the issue of the mints is resolved and their number is reduced to only three, which worked for seven Sultans and minted gold coins, akche (asper) and mangure. Inscriptions on coins and metrology is analysed and on this basis, also using earlier solutions, the coins are systematised and the order in which the kinds were minted is determined.